گۆڤاری قەڵای زانست

گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق

بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

پەیوەندیی زیرەکیی سۆزداری بە میتۆدە نوێیەکانی فێرکردنی زمانی دووەمەوە

م.ی. مریوان اسعد بهاءالدين

بەشی زمانی کوردی، کۆلیژی زمان، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر، هەرێمی کوردستان، عیراق

mariwanasaad20@gmail.com

پ.د. عبدالله حسين رسول

بەشی زمانی کوردی، کۆلیژی زمان، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر، هەرێمی کوردستان، عیراق

abdulla.raswl@su.edu.krd

زانیاریەکانی توێژینەوە

بەرواری توێژینەوە:

وەرگرتن:٢٠٢٣/٩/١٩

پەسەندکردن:٢٠٢٣/١٠/١٩

بڵاو کردنەوە:بەهار ٢٠٢٥

وشە سەرەکییەکان:

Emotional Intelligence, Teaching methods, Second Language, Language learning, Teacher.

Doi:

10.25212/lfu.qzj.10.1.10

پوختە

توێژینەوەکان لە ئێستادا، ئاماژە بە گرنگی زیرەکیی سۆزداری و کاریگەریی دەرئەنجامەکانی لەسەر ئەدای مامۆستا و سەرکەوتنی فێرخوازان لە فێربوونی زمانی دووەمدا دەکەن. ئامانج لەم توێژینەوەیە تێگەیشتنە لە گرنگی ڕۆلی زیرەکیی سۆزداری (EI) و پەیوەندی بە کاریگەرترین میتۆدی وانەوتنەوە لە فێرکردنی زمانی دووەمدا. بە کەڵک وەرگرتن لە پایەکانی زیرەکیی سۆزداری، کە یارمەتیدەرە لە توانای تاک بۆ ناسینەوە و تێگەیشتن لە سۆزەکانی خۆی، هەروەها تێگەیشتن لە سۆزەکانی دەوروبەر و هاوسۆزبوون لەگەڵیان. سۆزە نەرێنییەکانی وەک: گوشار، دڵەڕاوکێ و ترس لە هەڵە، کە بەربەستی سەرەکی بەردەم فێرخوازانی فێربوونی زمانی دووەمە. کۆنترۆڵکردن و گۆڕینی ئەم سۆزانە بۆ پاڵنەری ئەرێنی بە مەبەستی گەیشتن بە ئامانج بەهۆی زیرەکیی سۆزداری ئاست بەرزەوە دەبێت. ئەمەش لەڕێگەی سازکردنی ژینگەیەکی ئارام و گونجاو لە پەیوەندییە کەسی و کۆمەڵایەتییەکان لە پۆلەدا، کە توانای لێهاتویی زارەکیی فێرخواز بەرزدەکاتەوە و سەرەنجام هێزی بڕوابەخۆبوون و بەردەوامی پێدەبەخشێت .

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئەم توێژینەوەیە لە دوو تەوەر پێکهاتوە، لە تەوەری یەکەم تیشک دەخاتە سەر: ناساندی چەمکی زیرەکیی سۆزداری و مۆدێلەکانی زیرەکیی سۆزداری وەک: گۆلمان و بارئۆن و مایەرو سالۆڤەی. لە تەوەری دوەمدا مێتۆدە نوێیاوەکانی فێرکردنی زمانی ئینگلیزی، کە لە لەژێر کاریگەریی دەروونزانی ئەرێنییدا بەرهەمهاتوون باسکراوە. کە گرنگترینیان ئەمانەن: کۆمپانیای شێوازە پێشکەوتوەکان(AMCO) ، فێربوونی یەکخراوی ناوەڕۆک و زمان(CLIL) ، شێوازی ڕاستەوخۆ، شێوازی فێرکردنی زمانیی پەیوەندیکردن(CLT)، شێوازی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک، شێوازی هەمەڕەنگ .
لە ئەنجامدا دەرکەوت، هەموو ئەو شێوازانەی باسکران بەشێوەی ناڕاستەوخۆ پەیوەندیدارن بە زیرەکیی سۆزدارییەوە بەڵام کۆمپانیای شێوازە پێشکەوتوەکان (AMCO) لەسەر بنەمای تیۆری فرە زیرەکی دامەزراوە، تێیدا ڕەچاوی ئەندازەی دەروونیی هەر فێرخوازێک بە پێی لێهاتوییەکی کراوە.

١. پێشەکی

هەوڵدان بۆ فێربوونی کارامەییەکانی زمانی ئینگلیزی پێویستی بە توانای لێکدانەوە و هاوبەشیپێکردنی سۆز بە شێوازێکی ورد و بەهێزکردنی تێگەیشتنی کەلتووری و کۆمەلایەتی هەیە. زیرەکیی سۆزداری ئامراز بۆ فێرخوازان دابین دەکات، نەک تەنیا لە ناوەڕۆکی زمانەوانی تێبگەن بەڵکو لە کاریگەرییە کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکانیش کە لە بەکارهێنانی زماندا هەیە تێبگەن. توانای سۆزداری بۆ گەڕان بە پێکهاتە و دەربڕینە نەناسراوەکانی زمان دەتوانێت کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر متمانەبەخۆبوون و هاندان و خۆڕاگری فێرخوازان هەبێت، کە ئەمانەش کاریگەرییان لەسەر سەرکەوتنی پرۆسەی ڕێگاکانی فێرکردنی زمانی دوەم هەیە.
لە نێو جیهانی گۆڕاوی فێرکردنی زماندا، کارلێکە ئاڵۆزەکانی نێوان زیرەکیی سۆزداری و پرۆسەی فێربوونی زمانی دوەم وەک بابەتێکی گرنگی گەشەکردوو و سەرنجڕاکێش دەردەکەوێت.

ئاشکراکردنی ئەم پەیوەندییە ئاڵۆزە دەبێتە هۆی ورد بوونەوە لەوەی کە چۆن زیرەکیی سۆزداری ئاوێتە بە فێربوونی زمانی دووەم دەبێت و کاریگەرییەکەی لە پاڵ بواری زانین درێژدەبێتەوە.

١-١. ناونیشان و بواری توێژینەوەکە:

ناونیشانی توێژینەوەکە بریتییە لە (پەیوەندیی زیرەکیی سۆزداری بە میتۆد(شێواز)ە نوێیەکانی فێرکردنی زمانی دووەمەوە)، بواری توێژینەوەکە زمانەوانیی دەروونییە، کە چەندین تیۆری پێشکەش بە فێربوونی زمانی دووەم کردوە.

١-٢. ئامانجەکانی توێژینەوە:

١. بەئامانجی زاڵبوون بەسەر بەربەستە نەرێنییەکانی وەک ترس و دڵەڕاوکێی و شەرم لە بەردەم پرۆسەی فێربوونی زمانی ئینگلیزی، تاوەکو فێربوون بۆ فێرخوازان چێژبەخش بێت، پێویستە مامۆستایان لە ڕێگاکانی فێرکردنی زمانی دووەم سوود لە بەکارهێنانی پایەکانی زیرەکیی سۆزداری وەربگرن.

٢. ئاوێتەکردن و گونجاندنی بنەماکانی زیرەکیی سۆزداری لەگەڵ میتۆدەکانی فێرکردنی زمانی دووەم، بە ئامانجی بەدەستهێنانی زمانی ئینگلیزی وەک زمانی دووەم لە لەلایەن فێرخوازانەوە بە ڕێگایەکی ئاسان و بە ماوەیەکی کەمتر و بە شێوازێکی داهێنەرانە.

١-٣. گیروگرفتەکانی توێژینەوەکە:

نەبوونی هیچ پێشینەیەک، لە توێژینەوەی زانستی لە زانکۆ و ناوەندە پەوەردەیی و زانستییەکانی هەرێمی کوردستان، لەسەر زیرەکیی سۆزداریی فێرخوازان و مامۆستایان، ئەدای کارکردن و پەیوەندی نێوانیان.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

١-٤. پرسیارەکانی توێژینەوە:

١. پەیوەندیی نێوان مۆدێلە جیاوازەکانی زیرەکیی سۆزداری و میتۆدەکانی فێردکردنی زمانی ئینگلیزی چییە؟

٢. ئاستی زیرەکیی سۆزداری مامۆستایان تا چەند کاریگەریی ئەرێنی لەسەر ئەدای ئاستی ئەکادیمی و لێهاتوی فێرخوازان لە فێربوونی زمانی ئینگلیزی دەبێت؟

٣. ئایا مامۆستایانی زمانی ئینگلیزی لە قوتابخانەکانی هەرێمی کوردستاندا تا چەند سود لە مۆدێلە جیاوازەکانی زیرەکیی سۆزداری لە کاتی وانەوتنەوە لە پۆلدا وەردەگرن؟

١-٥. گرنگی توێژینەوەکە

١. فێرخوازان وەک مرۆڤ ئارەزوی مامەڵەکردنیان بەپیی ڕەگەزە جۆراوجۆرەکانی سروشتیی سۆزداریی خۆیان هەیە، رۆژانە هەستوسۆزەکانیان کە نوێنەرایەتی بوونی دەروونی و هزرییان دەکات لە وانەکاندا لەگەڵ مامۆستا و هاوپۆلەکانیان بەرکەوتنیان دەبێت. ڕوونە هەستوسۆزە نەرێنییەکانی وەک دڵەڕاوکێ و گوشار و کەمی بڕوابەخۆبوون کاریگەری نەرێنی لەسەر توانای فێرخواز بۆ فیربوونی زمانی نوێ هەیە، ئەو مامۆستایانەی خاوەنی زیرەکیی سۆزداری ئاستبەرزن، واتە بەکارهێنەرێکی باشی زمانی جەستە و گوێکرێکی چالاکن. بەردەوام لەگەڵ فێرخوازەکانیان لە پەیوەندی ئەرێنی دان، بۆیە لە بەرێوەبردنی پۆلدا هەمیشە سەرکەوتوون.

٢. بەرچاوڕونی بۆ دانانی پلان لە لایەن سەرپەرشتیار و مامۆستایانی قۆناغی سەرەتایی بۆ بەرزکردنەوەی ئاستیی زیرەکیی سۆزداری منداڵان.

٣. زانینی ئەدای مامۆستایانی سەرەتای و کارکردن بۆ بەرزکردنەوەیان بە شێواز و ئامرازە پێویستییەکان.

٤. ئاگادارکردنەوەی فێرخوازان لە هەستوسۆزەکان و یارمەتیدانیان بۆ تێپەڕاندنی بەربەستەکان لە فێربووندا.

١-٦. ڕێبازی توێژینەوەکە: لەم توێژینەوەیە ڕێبازی وەسفی شیکاری پەیڕەوکراوە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٢. چوارچێوەی تیۆری:

٢-١. زیرەکیی سۆزداری:

لە ساڵی ١٩٢٠، پرۆفیسۆر سۆرەندایک لە بیردۆزەکەیدا "زیرەکیی کۆمەڵایەتی" بە توانای ژیرانەی تێگەیشتنی پیاوان و ژنان، کوڕان و کچان، لە بەڕێوەبردنی پەیوەندییە مرۆی و کۆمەڵایەتییەکاندا پێناسەکرد.

لە هەوڵێکی تریدا بۆ پێناسەکردنی زیرەکیی سۆزداری (EI) لە ساڵی ١٩٤٠ لەژێر تیۆری ڕێژەیی زیرەکیدا بۆی دەرکەوت؛ کە دوو جۆر زیرەکی هەیە: "هزری" و "ناهزری" (Thorndike, 1920, 227-235). لەگەڵ ئەوەشدا، زیرەکیی سۆزداری (EI) هەمیشە بەشێک بوە لە پێناسەیەکی گشتگیر بۆ زیرەکی. وێکسلەر لە پێناسەی زیرەکیدا، زیرەکیی سۆزداری بە "توانای جیهانی تاکەکەس بۆ مامەڵەکردن بە شێوازێکی کاریگەر لەگەڵ ژینگەکەیدا" دەستنیشان دەکات (Wechsler, D, 1958, 3-23). بیردۆزەی فرەزیرەکی لەلایەن گاردنەر و کوالتەر پێشنیازکراوە، کە زیرەکی پەیوەندیی نێوان کەسەکان (Interpersonal intelligence) و زیرەکی نێو کەسایەتی (intrapersonal intelligence)لەخۆدەگرێت. یەکەمیان: بریتییە لە توانای تێگەیشتن و پەیپێبردنی ئارەزووەکانی کەسانی تر، دووەمیان: بریتییە لە توانای ڕامکردن و تێگەیشتن لە خود. کە هەریەک لەم توانایانە یارمەتیدەرە بۆ بوونیادنانی ژینگەیەکی کاریگەر بۆ کارکردن. (Gardner JK, Qualter, 2010, 5-12)زیرەکیی سۆزداری دەتوانرێت بە باشترین شێوە وەک توانای چاودێریکردنی سۆزەکانی خود و کەسانی تر و جیاکاریکردن لە نێوان سۆزە جیاوازەکان و ناساندنیان بە شێوەیەکی گونجاو، هەروەها بەکارهێنانی زانیاری سۆزداری بۆ ڕێنماییکردنی بیرکردنەوە و هەڵسوکەوتکردن پەسەندکرێت. سالۆڤەی و مایەر سێ نموونەیان پێشنیازکرد؛ یەکەم: "نموونەی توانا" تیشک دەخاتە سەر توانای تاکەکەس بۆ چارەسەرکردنی کێشە سۆزدارییەکان لە ژینگە کۆمەڵایەتیەکاندا. (Salovey P, Mayer, 20104, 197-215). دوەم: "نموونەی تایبەتێتی" کە لەلایەن پێترایدسەوە پەرەپێدراوە، جەختدەخاتە سەر "ڕێکخستنی هەڵسوکەوت و توانای تێگەیشتن لەخود لەخۆ دەگرێت و لە ڕێگەی ڕاپۆرتکردنی خودییەوە پێوانە دەکرێت. "نموونەی سێیەم: تێکەڵ، واتە؛ "تێکەڵەیەکە لە هەردوو توانای زیرەکیی سۆزداری تایبەتێتی. (Petrides et al, 2007, 273–89).

٢-٢. مۆدێلەکانی زیرەکیی سۆزداری:

٢-٢-١. نموونەی تێکەڵاوی Goleman:

دانیال گۆلمان، لە ساڵی ١٩٩٥ لە کتێبەکەیدا بە ناونیشانی (زیرەکیی سۆزداری) باسی لە زیرەکیی سۆزداری کرد، ئەم کتێبە زۆرترین فرۆشی لە بەریتانیا بۆ ماوەی دە مانگ هەبوو، پاشان کتێبی دووەمی کە لەساڵی ١٩٩٨ بە ناونیشانی "کارکردن بە زیرەکیی سۆزداری" دانا، گۆلمان سەبارەت بە لێهاتویی سۆزداری باس لەوە دەکات کە: "زیرەکیی سۆزداری پێنج ڕەهەند یان کارامەیی بنەڕەتی و بیستوپێنج لێهاتویی لاوەکی لەخۆدەگرێت. گۆلمان پێوابوو سەرکەوتنی پیشەیی پەیوەستە بە ژمارەیەکی زۆر لەم کارامەییانەوە، وەک چۆن ئەوەی هەر کەسێک هەگبەی تایبەتی هەیە، کە هێز و سنوری هەر لێهاتوییەکی دیاریدەکات، کەسیش ناگاتە بێوێنەبوون لەم لێهاتوییانەدا... ئاماژەشی بەوەکرد کە لێهاتویی سۆزداری بەو توانایە پێناسە دەکات: کە دەتوانیت فێری ببیت، ئەمەش پشت بە زیرەکیی سۆزداری دەبەستێت و کاریگەری لەسەر جێبەجێکردنی تاکەکەس هەیە، زیرەکیی سۆزداری توانای ئێمە دیاریدەکات بۆ فێربوونی کارامەییە کردارییەکان کە لەسەر بنەمای پێنج کارامەیی بنەڕەتی دامەزراون. (Goleman, 2002, 24-28)

گۆڵمان زیرەکیی سۆزداری بە: "توانای ناسینەوەی هەستەکانی خۆمان و هەستەکانی کەسانی دیکە، بۆ هاندانی خۆمان، بۆ بەڕێوەبردنی سۆزەکان بە باشی لە خۆماندا و لە پەیوەندییەکانماندا" پێناسەدەکات (Goleman 1998) نموونەی یەکەمی Daniel Goleman سەرنج دەخاتە سەر توانا پێویستەکان بۆ ئەدای سەرکردایەتی، لەوانەش پێنج بنیاتی سەرەکی زیرەکیی سۆزداری EI، لەگەڵ بیست و پێنج لێهاتویی(Goleman et al., 2002, 39):

١. خودئاگایی
٢. خودڕێکخستن
٣. توانای کۆمەڵایەتی
٤. هاوسۆزی
٥. هاندان

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٢-٢-٢. نموونەی سالۆڤی و مایەر:

جۆن مایەر و پیتەر سالڤۆی بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٩٩٠ دا، چەمکی زیرەکیی سۆزدارییان داهێنا، بەردەوامبوون لە ئەنجامدانی توێژینەوەی زیاتر لەسەر گرنگیی پێکهاتەکە. پوختەی بیردۆزەی زیرەکیی سۆزدارییەکان بریتییە لە پێکەوەبەستنی بیرۆکە سەرەکییەکانی بوارەکانی زیرەکی و سۆز، هەروەها ئاماژەیان بەوەش کرد، تیۆری زیرەکیی سۆزداری چۆن لەسەر مۆدێلێکی زیرەکی بوونیاتنراوە، کە پێشنیاری ئەوە دەکات: زیرەکیی سۆزداری دوو لایەن لەخۆدەگرێت؛ ئەوانیش: تاقیکردنەوەی توانای سۆزکردن و وەڵامدانەوە و کارکردن بە زانیاریی سۆزی بە شێوەیەکی کارامە بەبێ ئەوەی پێویستبکات لێیانتێبگەین. دوەم بریتییە: لە لایەنی ستراتیژیی توانای تێگەیشتن و بەڕێوەبردنی سۆزەکان بەبێ ئەوەی بە تەواوی سۆزیان پێبکەیت، یاخود تاقییانبکەیتەوە (زانکۆی باکووری سوماترا). ئەم توێژەرانە بۆ ئەم مۆدێلە پەرەیان بە چوار لق داوە[1] (Mayer & Salovey, 1997, 185–211) ئەم دوو بوارە سەرەکییەی زیرەکیی سۆزداری دواتر دابەش دەکرێن بۆ "نمونەیەکی چوار لقی" ، کە بریتین لە:

١. **ناسینی سۆزەکان**: ئەمەش بریتییە لە توانای ناسینەوە و دەربڕینی سۆزەکان و پێداویستییە سۆزدارییەکان بە وردی بۆ کەسانی تر، هەروەها توانای شیکردنەوەی ئاماژە سۆزدارییەکان لە دەربڕینەکانی ڕوخسار، تۆنی دەنگ و دەربڕینی هونەری، کە بە پێکهاتەیەکی ئەزموونی زیرەکیی سۆزداری دادەنرێت، چونکە دەربارەی توانای بنەڕەتی کەسێکە بۆ لێکدانەوە یان "ئەزموونکردنی" زانیاری سۆزداری.

٢. **ئاسانکردنی بیرکردنەوە:** بریتییە لە توانای بەکارهێنانی سۆز بۆ ئاسانکردنی بیرکردنەوە و چارەسەرکردنی کێشەکان و لێکدانەوە و سەرنجدان. ئەمە دەربارەی تێکەڵکردنی سۆز و بیرکردنەوەیە، سەرەڕای ئاگاداربوون دەربارەی ئەوەی کە چۆن سۆز کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەکانت دەبێت. هەروەها ئەمەش بە پێکهاتەیەکی ئەزموونی زیرەکیی سۆزداری دادەنرێت.

[1] So you can just write your reference as: Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. Imagination, Cognition and Personality, 9(3), 185–211. https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG Retrieved from https://web.archive.org/web/20180410100440id_/http://ei.yale.edu/wp-content/uploads/2014/06/pub153_SaloveyMayerICP1990_OCR.pdf

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٣. **تێگەیشتن لە سۆز:** بریتییە لە پێناسەکردنی تێکەڵە سۆزدارییە ئاڵۆزەکان و تێگەیشتنە لە گواستنەوەی سۆزەکان. بریتییە لە توانای تێگەیشتن لەوەی کە چۆن سۆزەکان یەکدەگرن و دەگۆڕێن و بە تێپەڕبوونی کات دەردەکەون. ئەمە بە پێکهاتەیەکی ستراتیژی زیرەکیی سۆزداری دادەنرێت.

٤. **بەڕێوەبردنی سۆزەکان:** بریتییە لە توانای بەڕێوەبردنی سۆزەکان بە شێوەیەکی گونجاو و سەرکەوتوو. بریتییە لە توانای وەرگرتنی زانیاری سۆزداری لەکاتی گرنگدا، پاشان بە شێوەیەکی کاریگەر سۆزەکانی بخاتە ناو بیرکردنەوەکانی. ئەمە بە پێکهاتەیەکی ستراتیژی زیرەکیی سۆزداری دادەنرێت.

٢-٢-٣. مۆدێلی بارئۆن (BarOn)

پێناسە سەرەتاییەکانی زیرەکیی سۆزداری لە کارەکانی بارئۆنەوە سەرچاوەیانگرتوە. ئەو زیرەکیی سۆزداری بەم شێوازە پێناسە دەکات: نوێنەری لێهاتوییە سۆزداری و کۆمەڵایەتییەکانە، کارامەیییەکە بۆ تێگەیشتن لە خۆمان بەشێوەیەکی کاریگەری و ئاسان، هەروەها تێگەیشتن لە کەسانی دیکە و گرتنی پەیوەندی لەگەڵیان و ڕووبەڕووبوونەوەی داواکاری ڕۆژانە (Bar-On, 2006, 3).

ئەو زیرەکیی سۆزداری بە هاوتایەکی ڕێژەیی زیرەکی لۆجیکی(بۆماوەیی) و کۆمەڵێک توانای سۆزداری و کۆمەڵایەتی، کە یارمەتی تاکەکان لە ڕووبەڕووبوونەوەی گوشار و پێداویستییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی لەقەڵەم دەدا. بیرۆکەی بارئۆن لەبارەی زیرەکیی سۆزداری پەیوەندی بە توانای تێگەیشتن و بەڕێوەبردنی سۆزەکانەوە هەیە، (Bar-On, Maree, & Elias, 2007, 4)، کەواتە بەپێی بارئۆن زیرەکیی سۆزداری بریتییە لە کۆمەڵێک توانا و لێهاتویی، کە لە ڕێگەی ڕاهێنان و بەرنامەسازییەوە بەدەست دەهێنرێت و گەشەدەکا، تاکو کەسی خاوەن زیرەکیی سۆزداری بەرز بە ئاسانی و بە شێوەیەکی کاریگەر لەگەڵ ژینگە و دەوروبەرەکەیدا بسازێت و سەرکەوتن لە پیشەکەیدا بەدەستبهێنێت.

بارۆن بە وردی بیردۆزی پایەکانی زیرەکیی سۆزداری لە ماڵپەڕەکەی خۆی لە تۆڕی ئینتەرنێت (www.reuvenbaron.org) ڕووندەکاتەوە، کە تیایدا ئاماژە بەوە دەکات کە نموونەی زیرەکیی سۆزداری لە پێنج پێکهاتەی بنەڕەتی نا زانستی پێکهاتوە کە ١٥ پێکهاتەی لاوەکی تێدایە، کە بریتین لە:

١. زیرەکیی سۆزداری کەسی
٢. زیرەکیی سۆزداری نێوان کەسەکان
٣. توانای خۆ گونجاندن
٤. بەڕێوەبردن و ڕامکردنی گوشار
٥. باری دەروونی گشتی

٢-٣. پێناسەی میتۆدی فێرکردن

شێواز کۆمەڵەیەکی گشتگیرکراوە لە تایبەتمەندییەکانی ناو پۆلە کە ئامانجە زمانەوانییەکان بەدیدەهێنن. شێواز پەیوەندی بە سروشتی ناوەڕۆکی ئەو بابەتەوە هەیە کە دەوترێتەوە. شێواز ئاماژەیە بۆ ڕێکارەکانی ناو ڕێبازێک (Brown, 2001, 51). بە پشتبەستن بەو پێناسەیەی سەرەوە دەکرێت، بڵێین: کە شێوازی فێربوون پرۆسەی فێرکردن و فێربوونە کە دەتوانێت ئاسانکاری بۆ فێرخوازەکان بکات بۆ تێگەیشتن لە ماددەیەکی فێربوون، بۆیە مامۆستا دەتوانێت چەندین شێوازی سەرنجراکێش و هەمەڕنگ بەکاربهێنێت. تاکو فێرخوازان بتوانن بە بەکارهێنانی چەندین شێوازی جۆراوجۆر ئارەزوی پرۆسەی فێربوون بکەن و چێژ لە پرۆسەی فێربوون وەربگرن.

٢-٤. ستراتیژییەکانی فێربوونی زمان

کۆهن ستراتیژییەکانی فێربوونی زمان بەم شێوەیە پێناسەدەکات: ئەو بیرکردنەوە و ڕەفتارە ئاگایانەن کە فێرخوازان بە ئامانجێکی ڕوون بۆ باشترکردنی زانینیان سەبارەت بە زمانی مەبەست بەکاریدەهێنن "(Cohen,1998: 68). ستراتیژی فێربوون ئەو بۆچوونانە دەستنیشاندەکات، کە فێرکەر لە پرۆسەی فێرکردندا بۆ بە ئەنجام گەیاندنی ئامانجەکانی فێربوون دەیگرێتەبەر بە مەبەستی گەشەکردنی کۆزانیاری فێرخواز، لە پێناو خۆشەویستکردن و گرنگیدان بە پرۆسەی فێربوون(دڵنیا نوری 2015، 7) .ستراتیژییەکانی فێربوونی زمان بەشێوەیەکی سەرەکی لە ڕووبەڕووبوونەوەی کێشەکانی تایبەت بە فێربوونی زمانی دوەم بەکاردەهێندرێت، بەڵام مامەڵەکردنی لەگەڵ ئەو سەختی و بەربەستانەدا بەپێی سروشتی کێشەکە دەگۆڕێت. بە پێچەوانەوە، شێوازەکان بە تایبەتمەندییەکی

تاڕادەیەک هەمیشەیی دادەنرێت و بە ئاسانی لە ئەرکێکەوە بۆ ئەرکێکی دیکە ناگۆڕدرێن (Brown 1994). هەرچی ستراتیژی کۆمەڵایەتییە لە پاڵ هاندان، جەخت لەسەر تێکەلبوونی فێرخواز بە دەوروبەری لەگەڵ کەسانی تردا دەکاتەوە(ئاسۆ عبدالرحمن، 2019، 52) ئەمەش بە کاریگەترین ڕێگایە بۆ فێربوونی کارامەیی ئاخاوتن لە زمانی دووەمدا.

٢-٥. سۆزەکان و کاریگەریان لەسەر پرۆسەی فێربوون:

زمان یەکێکە لە ڕەفتارەکانی مرۆڤایەکی دیاردەیەکی دەروونییە و پەیوەندییەکی بەتینی لەگەڵ ناخی دەروونی مرۆڤایەتیدا هەیە هەر بۆیە لەگەڵ لایەنی دەروونی و زمانەوانی یەک دەگرنەوە(ئاڤێستا کەمال، ٢٠١٢، ١٦) سەرچاوەی سۆزەکانی ترس و دڵەڕاوکێ و شەرم کە لە دەروونی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگریت، بەربەستی سەرەکی بەردەم فیربوونی زمانی دووەمن. بەگوێرەی گۆتز و هاوڕێکانی (٢٠٠٣) ، سێ هۆکار هەیە بۆ لێکۆڵینەوە لە سۆزەکان لە پرۆسەی پەروەردەدا، کاریگەرییان لەسەر جۆرێتی فێربوون، باشبوونی فێرخوازان (باری جەستەیی و دەروونی) و ڕۆڵیان لە کۆمەڵایەتی بووندا (لەگەڵ هاوڕێ و مامۆستاکانیان). باوەڕ وایە کە سۆزەکان کاریگەری لەسەر هاندانی ناوەکی فێرخوازەکان هەیە بۆ فێربوون لەسەر بنەمای حەز و پەرۆشی لە فێربوون، هەروەها هاندانی دەرەکییان پەیوەستە بە بەدەستهێنانی ئەنجامە ئەرێنی یان ڕێگریکردن لە دەرئەنجامی نەرێنی. هەروەها چاوەڕوان دەکرێت سۆزەکان ئاسانکاری بۆ بەکارهێنانی ستراتیژی فێربوونی جیاواز بکەن (Goetz et al.: 2003- 9-28). هەروەها، سۆزەکان دەتوانن بەشداری بکەن لە شێوازەکانی خودڕێکخستن. هەستە ئەرێنییەکانی وەک چێژ و هیوا و شانازی باوەڕ وایە کە بەشداربن لە پاڵنەری ناوەکی و دەرەکی و برەودان بە بەکارهێنانی ستراتیژی فێربوونی نەرم و پاڵپشتی خودڕێکخستن بکەن (Tyng et al.: 2017; Dewaele & Alfawzan: 2018, 14-54). بۆیە کاریگەری ئەرێنییان هەیە لەسەر هەلومەرجی جێبەجێکردنی ئەکادیمی. بە پێچەوانەوە، هەستە نەرێنییەکانی وەک بێ هیوایی و بێزاری هەڵدەستن بە کەمکردنەوەی هاندان و تێگەشتنی زانیاری بە ئاسانی، واتە کاریگەری نەرێنی لەسەر ئەنجامدان هەیە. کاریگەری سۆزداری لەسەر دۆخی جەستەیی و دەروونی قوتابیانیش لەلایەن هەندێک لە زانایانەوە وەک هۆکارێکی گرنگ لە پرۆسەی فێربووندا ئاماژەی پێ دەکرێت (Goetz et

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(al.: 2003; 9-28. لە ئەنجامدا، ئەو سۆزانەی کاریگەرییان لەسەر دۆخی دەروونی هەیە دەتوانن ببێتە هۆی هەندێک گۆڕانکاری لە هەڵسوکەوتدا کە زۆرجار لە گفتوگۆ و پەیوەندیکردندا دەردەبڕدرێت. ئەمەش پەیوەندییەکی بەهێز لە نێوان دۆخی سۆزداری و توانای فێربوون نیشان دەدات.

٢-٦. فێرکردنی زمانی ئینگلیزی وەک زمانی دووەم:

فێرکردنی زمانی ئینگلیزی وەک زمانی دوەم لەسەر بنەمای ڕێبازی فێرکردنی نەریتییە کە زنجیرەیەک چەمکی پەیوەست بە گواستنەوەی زانیاری لەخۆدەگرێت، کە مامۆستا لە مێشکی قوتابیاندا بە بەکارهێنانی زمانی یەکەم و وەرگێڕانی بۆ زمانی دوەم دەیچەسپێنێت.
میتودۆلۆژیای نەریتی ڕادەبەدەر پابەندە بە ڕەگەزی ئاوەزییەوە، زانیارییەکە بە شێوەیەکی سەرەکی لەسەر زیرەکی زمانەوانی و ژیری لۆژیکی- ماتماتیکی دامەزراوە. مامۆستا شێوازێکی تاک ئاراستەیی و بێبەشداری قوتابیان لە پۆلدا پیادەدەکات. ڕێنماییەکان زۆر جار بە زمانی یەکەم دراون کە پێویستیی بە هۆیەکانی فێرکرن؛ وەک بینراو، یاری جوڵەیی، مۆسیقا، ڤیدیۆ، چالاکیی بە کۆمەڵ هەیە.
بە ڕای لۆورێنس فێرکردنی منداڵان بۆ تێگەیشتن و گەیاندنی هەستەکانیان کاریگەریی لەسەر زۆر لایەنی گەشەکردن و سەرکەوتنیان دەبێت(Lawrence, 1997: 357) . کارپێنا پێی وایە، پێویستە هەمو لایەنەکانی قۆناغی سەرەتایی بەرنامەڕێژ بکرێن، وەک فێربوونی پشودان و تەکنیک بۆ یارمەتیدانی قوتابیان بۆ فێربوونی چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی سۆزەکانیان. هەمو ئەمانە لە پۆلێکی کارلێککەردا ڕوودەدەن، کە قوتابییەکان بتوانن سەبارەت بە خۆیان بە زمانی دوهەم بە بێ ئەستەم دەربڕن و هانبدرێن بۆ بەشداریکردن لەو ئەرکانەی کە مامۆستا پێشنیاریکردوون (Carpena, 2010: 52).

گۆڵمان دەڵێت: زیرەکیی سۆزداری ئەو توانا شاراوەیە دیاریدەکات، کە دەبێت فێری کارامەیی کارەکی ببین و لەسەر بنەمای خۆئاگایی و خۆبەڕێوەبەریی و هاوسۆزیی و شارەزایی پەیوەندییەکان، هەمو ئەوانەی کە پەیوەندیی کاریگەرتر دیاردەکەن(Goleman, 1998: 47) . لەگەڵ ئەوەی سەرەوەدا تیشکدەخەینە سەر زۆربەی ئەو پرۆسانەی کە پەروەردەکاران بایەخی پێدەدەن وەک یادگە و فێربوون و داهێنانن و پەیوەستن بە هەردو لایەنی زانین و سۆزدارییەوە. زانین و سۆز دو ڕووی یەک دراون

(Immordino-Yang Fischer, 2010:313). ڕونی دەکاتەوە کە دڵخۆشی و دڵتەنگی، بناغەی پرۆسەی زانینن کە هزر و سۆز دەگرێتەوە، وەک تورەیی و ترس (Damasio,1998: 1999).
فێرکردنی منداڵان بۆ تێگەیشتن و گەیاندنی هەستەکانیان لە پۆلدا کاریگەریی لەسەر زۆر لایەنی گەشەکردن هەیە (Lawrence, 1997, p. 357). لەو پۆلەی کە هەستەکان یەکخراو بوون، قوتابیەکان لە ژینگەیەکی ئارامدا کاریاندەکرد کە گونجاوە بۆ فێربوون. ئێمە تێبینیمانکرد کە چۆن پێشکەشکردنە زارەکییەکان بە فێربوونی هەرەوەزی بڕوابەخۆیی و هاندان بەرزدەکاتەوە و ئەم ڕەهەندە زیرەکییە سۆزدارییە کارایی باشتری بۆ بەرژەوەندی کۆمەڵەکە مسۆگەرکرد. ئەوان چێژیان لە پرۆسەی فێربوون وەرگرت و بەشدارییان نیشاندا و ئاڵۆزییان کەمکردەوە. کە لەگەڵ فێربوونی هەر زمانێکی دووەمدا، نائارامی، نەبوونی ئەزمون یان یادگە و بەتایبەتی هۆیە کاریگەرەکان بەشدارن (Kramsch, 1990: 30).گرنگی و بەشداری لە گوتاری زارەکی و پێشکەوتنی زانین و لێهاتویی بۆ پەیوەندیکردن لە پۆلەکانی زمانی دووەمدا، پشتگیری لە دۆزینەوەکانی دەکات کە پێشنیاری ئەوە دەکات: توانای ناسینەوەی سۆزی خود و سۆزی ئەوانی تر و توانای ڕامکردنی و ڕێکخستنی ئەم هەستوسۆزانە ڕۆڵێکی سەرەکی دەبینێت لە بەرزکردنەوەی پەیوەندیەکانی زمانی دووەم لە نێوان فێرخوازانی زمانی ئینگلیزی وەک زمانێکی دووەم EFL (Oz, 2015: 428). ئەم سەرنجانە پێماندەڵێن کە تێکەڵبوونی زیرەکیی سۆزداری لە چوارچێوەی فێربوونی لێهاتویی زارەکی زمانی دووەمدا پێویستیەکی بنەڕەتی پەروەردەییە.

٢-٧. ژینگەی قوتابخانە و توندوتیژی:

بەشێکی زۆری فێرخوازان بەهۆی چاودێری نەکردن و کەمتەرخەمی خێزانەکانیانەوە کاتێکی زۆر بە دیار یارییە ئەلیکترۆنییەکان و تۆڕە کۆمەلایەتییەکان بە فیرۆ دەدەن. بۆیە لە خوێندنگەکاندا پرسی پەروەردە و هەڵسوکەوتی قوتابییان زیاتر جێی ململانێیە تا بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی. لە کاتێکا دەستەی بەڕێوەبەران و مامۆستایان بەردەوام لە هەوڵدان بۆ ڕەخساندنی ژینگەیەکی لەبار بۆ فێربوون، کەچی هێشتا ڕێژەی توندوتیژی و نزمی ئاستی خوێندن لە هەندێک خوێندنگەدا لە ئاستێکی بەرز دایە. لە پێداکێشان و تێهەڵدان و مستەکۆڵەوە بگرە، تا توندوتیژیی بە کۆمەڵ و هەڵگرتنی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئامرازەکانی توندوتیژی وەک چەقۆ و بۆکسخەنجەر .. مامۆستا و بەڕێوەبەر و کارمەندانی ناوەندەکانی خوێندنی ناچار بەگێڕانی ڕۆڵی پەرستار، توێژەری کۆمەڵایەتی، ڕاوێژکار، وانەبێژ و دادوەر کردوە، لە هەمان کاتیشدا دەبێت هەوڵبدەن تیشکبخەنە سەر هۆیە گرنگ و هەستیارەکان لە پەروەردە و فێرکردنی فیرخوازان. سەرەڕای خراپی باری ئابوری مامۆستا بەهۆی دواکەوتن و سەپاندنی پاشەکەوتی زۆرەملێی مووچەکانیان. هەندێک لە مامۆستایان و بەڕێوەبەران لە سەرمایەی خۆیان بۆ کڕینی پێداویستییەکانی ناو پۆل، یان بەدەنگەوەچوونی پێداویستیی ئەو منداڵانەی پێویستییە سەرەکییەکانیان بۆ ئامادەبوون لە خوێندنگە نییە، وەک: جلوبەرگ و پێڵاو و پێداویستییە تایبەتییەکان خەرج دەکەن. هەموو ئەم داخوازییانە، وا لە مامۆستا و بەڕێوەبەران دەکەن، شەکەت و بێزار بن، ساردبینەوە لەو حەزەی کە یەکەم جار بۆ فێرکردن و وانەوتنەوە هەیانبوو، بە چەشنێک بەدوای ڕێگەی دەربازبووندا بگەڕێن. بەڵام کاتێک لە سەرنجی چاوی منداڵێکدا، نیگایەکی تامەزرۆی ژیانێکی باشتر دەبینن، دڵیان بۆ مانەوە ناچاردەکات. ژینگەی قوتابخانە لە لایەن بەرپرسانی پەروەردەییەوە لە بوونیادنانی قوتابخانەیەکی کاریگەردا، دان بە گرنگییەکەیدا نراوە، لە هەمان کاتدا مامۆستایان و بەڕێوەبەران بە چەندین ئاڕاستەدا بردراون. بەڵام ئەوان دەزانن کە پێویستە ژینگەیەکی وا بسازێنن کە یارمەتیی بەدەستهێنانی بەرزترین ئاستی زانستی بۆ هەموان بدات. ئەم ژینگەیەش چوار لایەن و ڕەهەندی سەرەکیی لە قوتابخانە دەگرێتەخۆی، کە بریتین لە: ئاسایش و دڵنیایی، فێربوون و فێرکردن، پەیوەندییەکان و هۆیەکانی دەوروبەر. زۆرجار مامۆستایان دڕدۆنگن لە چۆنیەتیی بەدەستهێنانی ئەم ئامانجە لەنێو داخوازییەکانی تردا. تا تێستاش هیچ ئاسۆیەکی ڕوون بۆ ڕاستکردنەوەی ئەم هەموو ئارێشانە لە لایەن دەزگا پەیوەندیدارارەکانەوە نابینرێت، چونکە نەبوونی دیدگا و ستراتیژییەتی درێژخایەن و تۆکمە لە کارنامەی حکومەت بۆ داهاتووی پەروەردە، نائامادەگی شارەزایانی پسپۆر و شیاوی پێویست لە داڕشتنی پلان و بەرنامەکان، لاوازیی بەدواداچونی بەردەوام و نەبوونی بنەما سزاو پاداشت، بەردەوامی ئەم دۆخەن.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٣. هەندێک لە میتۆدە نوێیەکانی فێرکردنی زمانی دوەم:

١-٣. شێوازی ڕاستەوخۆ (Direct method)

شێوازی ڕاستەوخۆ، وەکو ناوەکەی نیشانیدەدات، فێرکردنی زمانی بیانییە بەبێ تێکەڵکردنی زمانی دایک. واتە؛ لە شێوازی ڕاستەوخۆدا، هەموو وانەکە بە زمانی ئامانج (ئینگلیزی) دەوترێتەوە، وەرگێڕان بۆ زمانی دایک بەهیچ جۆرێک لە پۆلدا ڕێگەپێدراو نییە و سەرنجێکی زۆر دەخرێتە سەر قسەکردن لەبری ڕێزمان. ئەمەش وا دەکات لە ستراتیژیی ئەم شێوازە فێرخواز سەنتەر بێت، وەک چۆن لەم ساڵانەی دواییدا جەخت لە بەسەنتەرکردنی فێرخواز لە پرۆسەی خوێندندا دەکرێتەوە. هەروەها دەبێت فێرخواز بە شێوەیەکی سروشتی (غەریزەیی) فێری زمانی دوەم بێت، هەر لەبەر ئەمەشە، شێوازی ڕاستەوخۆ بە "ڕێبازی سروشتی" ـش ناودەبرێت(Larsen, 2000:18).

زۆربەی فێرخوازانی کورد سڵ لە ئاخاوتن بە زمانی ئینگلیزی دەکەنەوە، بە هۆی ترس لە هەڵە و شڵەژان، ئەوەشی دەیزانن بەدەگمەن نەبێت رۆژانە مەشقی پێناکەن. لەبەر ئەم دۆخەیە زۆرێک لە فێرخوازانی ئامادەیی لە هەرێمی کوردستان، هەرچەندە وشەی زۆر و وەڵامی پرسیارەکانی مامۆستا دەزانن، بەڵام ناتوانن بە زمانی ئینگلیزی گوزارشت لە بیروبۆچونەکانیان لە پۆلدا بکەن. دەترسن، ئەگەر لە قسەکردندا هەڵە بکەن. هاوڕێکانیان گاڵتەیان پێ بکەن. بۆیە لەم بارەدا بێدەنگی هەڵدەبژێرن.

شێوازی ڕاستەوخۆ بە مەبەستی چێژوەرگرتن ڕێگە بە فێرخوازان دەدات بەشداری لە گفتوگۆ لەسەر کارە باش و پێشکەوتنەکانی کۆمەڵگاکانی تر، کلتوورەکان، بەها و نەریتەکان کە بەشدار دەبن لە گەشەکردنی سۆزداری و ڕۆحییان بکەن. شێوازی ڕاستەوخۆ یەکێکە لەو تەکنیکە کاریگەرانەی کە دەتوانرێت لەلایەن مامۆستاوە بەکاربهێنرێت بۆ زیادکردنی دەستکەوتی فێرخوازان لە قسەکردن بە زمانی ئینگلیزی. ئامانجی سەرەکی ئەم شێوازە بریتییە لە پەیوەستکردنی واتا و زمانی ئامانج ڕاستەوخۆ لە ڕێگەی بەکارهێنانی نیشانە، وێنە یان نواندن بە هێما (Larsen Freeman , 1986, p.29).

ڕیڤەرس تایبەتمەندییەکانی شێوازی ڕاستەوخۆ بەم شێوەیە کورت دەکاتەوە: "فێرخوازەکان لە ڕێگەی زۆر گوێگرتنەوە لە زمانی ئامانج تێدەگەن و پاشان فێری قسەکردن دەبن (Rivers, 1968, 18). ریچارد و رۆجەرزش: بنەمای بنەڕەتی شێوازی ڕاستەوخۆ، کە فێربوونی زمانەکەیە دەبێت وەک

فێربوونی زمانی یەکەم بێت. واتە بە بەکارهێنانی کارلێکی زۆری زارەکی چالاک، بەکارهێنانی زۆری زمانەکە، نەبوونی هیچ وەرگێڕانێک لە نێوان زمانی یەکەم و دووەمدا، لاکردنەوەکی کەم یان هیچ بۆ یاسا ڕێزمانییەکان لە کاتی قسەکردندا. هەروەها هەندێ بنەمایان بەم شێوەیە بۆ مامۆستا خستەڕوو :(Rodgers and Richard, 1986, 9-10)

١. پێدانی ڕێنمایی لەلایەن مامۆستاوە بە فێرخوازەکانی بە زمانی ئامانج(ئینگلیزی) لە پۆلدا.
٢. تەنیا گرنگی بە وشە و گرێ و ڕستە زۆر دووبارەبوەکانی ڕۆژانە بدرێت.
٣. بنیادنانی پەیوەندی زارەکی پێشکەوتوو لە نێوان مامۆستا و فێرخوازان لە ڕێگەی ئالوگۆڕی پرسیار و
وەڵام بەشێوەی خولاو لە پۆلە بچوک و چڕەکاندا.
٤. ڕێزمان بە شێوەیەکی هاندەرانە(بەکارهێنانی پرسیار و نموونە) بووترێتەوە.
٥. بابەتە نوێیەکانی فێرکردن بە شێوازی زارەکی دەناسێندرێن.
٦. وشەکان لە ڕێگەی نمایشەوە بەرجەستە بکرێن، وەک پەیوەستکردنی بەرکارەکان بە بیرۆکەکانەوە.
٧. لە ڕێگەی وێنە و واتاوە گرنگی بە هەردوو لێهاتویی گوێگرتن و قسەکردن دەدرا.
٨. جەخت لەسەر دەربڕینی دروستی ڕێزمان دەکرایەوە.

شێوازی ڕاستەوخۆ لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمەوە تا ئەم سەدەیەش دەنگدانەوە و سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەستهێنا. لە قوتابخانە تایبەتەکانی زماندا باشترین شێوازی وانەوتنەوە بوو، مامۆستاکانی بە نەژاد ئینگلیز بوون، ئەمەش پاڵنەرێکی باشی فێرخوازان بوو.

ئەم شێوازە بۆ ئاستی سەرەتایی بەکارناهێنێت، بەڵکو بۆ ئەو فێرخوازانە بەکاردێت، کە پێشینەیەک لە زانیارییان سەبارەت بە زمانی ئینگلیزی هەیە. ئەم شێوازە زۆرجار لە کاتی فێرکردنی زمانی ئینگلیزیدا بە شێوەی ئۆنلاین بەکاردەهێنرێت، چونکە زۆرێک لە کۆمپانیاکانی زمانی ئینگلیزی - وەک زمانی دوەم – (ESL) داوا لە مامۆستایان دەکەن کە لە کاتی وانەکاندا تەنها بە ئینگلیزی قسە بکەن بەهیچ شێوەیەک ڕێگا بە بەکارهێنانی زمانی دایک نەدەن.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

٢-٣. یەکەم: شێوازی ئامکۆ AMCO:

شێوازناسی AMCO، شێوازێکی نوێی فێرکردنی زمانی ئینگلیزییە بۆ زمانی دووەم، لە ئەمریکا داهێنراوە، کە تێیدا تەنیا زمانی ئینگلیزی لە پۆلدا بەکاردێت، بەبێ ئەوەی لە کاتی فێرکردندا پەنا بۆ زمانی یەکەمی فێرخوازان ببەن. لە ئەوروپا تا ڕادەیەک تازەیە و لە قوتابخانە تایبەتەکانی سەرتاسەری ئیسپانیا جێبەجێدەکرێت. بەپێی مارتۆرێل (2011) ئەم شێوازناسییە لەسەر بنەمای تیۆری فرە زیرەکی دامەزراوە، بە بەکارهێنانی ستراتیژیی جیاواز بە مەبەستی بەشداریکردنی هەمو زیرەکییە جیاوازەکانی قوتابیان. لایەنێکی دیکەی داهێنەرانەی ئەم شێوازناسییە ڕەچاوکردنی ئەندازەی دەروونی هەر قوتابییەکە بەپێی لێهاتوییەکەی. تایبەتمەندییەکی تری دروستکردنی کۆدە بۆ پەیوەندییکردن لەگەڵ جیهان بۆ بەدەستهێنانی کۆدی پەیوەندییەکان لە پرۆسەی فێربوونی زمانی دووەمدا. ئەنجێڵ مارتۆرێل، بانگەشەی ئەوە دەکات کە چەندین "مێشک" لە هزرماندا هەن، کۆدی پەیوەندی جیاوازی تێدا هەڵگیراون، بۆیە "مێشکی ئینگلیزی"ی هەر قوتابییێک بە ڕێگەی ئەم شێوازە چالاک دەبێت (Dulce Patricia, 2017: 15).

پرۆگرامی خوێندنی جوتزمانی ئامکۆ (AMCO) لە قۆناغی پێش سەرەتاییەوە دەستپێدەکات تا قۆناغی خوێندنی ناوەندی. ئەم پرۆگرامە لە مەکسیک جێبەجێدەکرێت و بارەگا سەرەکییەکەی لە سانديياگۆ (کالیفۆرنیا، وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا)یە، کە بابەت و سەرچاوەی خوێندنی جیاواز لەگەڵ خۆی دێنێت. دوابەدوای ئەویش لە زۆر وڵاتانی تری ئەمەریکا بڵاوبوەتەوە، وەک چیلی، کۆڵۆمبیا، سلڤادۆر و نیکاراگوا. لە ساڵانی (٢٠٠٧-٢٠٠٨) کۆمپانیای خزمەتگوزاری خوێندنی نێونەتەوەیی (AMCO) بڕیاریدا کە بەرەو ئەوروپا پەلبهاوێت و بە هەڵبژاردنی هەندێ قوتابخانە لە ئیسپانیا دەستیپێکرد.

پرۆگرامی جوتزمانی ئامکۆ لەسەر ئەو گریمانەیە بوونیاتنراوە کە هەمو مرۆڤەکان هەمو توانا زیرەکییەکانیان تێدا هەیە و ئەم تواناییانەش جێگیر و نەگۆڕ نین، بەڵکو پەروەردە دەکرێن و دەتوانرێت پەرەیانپێبدرێت (Gardner, 1983: xli).

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بیردۆزەی زیرەکیی سۆزداری گۆڵمان(1995) پانتایەکی بەرچاو لە پرۆگرامی AMCOدا داگیردەکات و بەدوایەکدا یەکخراوە. واتا لە پۆلی پرۆگرامی خوێندنی AMCOدا، کۆمەڵێک ڕێگا و شێواز بە زمانی دووەم سازدەکرێن بۆ باشترکردنی پێنج ڕەهەندەکەی زیرەکیی سۆزداری.

ڕەهەندی یەکەم: خودئاگاییە. ڕێگا و شێوازی جیاواز پێشکەشدەکرێن، تا مامۆستایان بتوانن وا لە فێرخوازەکان بکەن چاوکراوە بن بەرانبەر کردەکانی فێربوونی زمانی دووەم. ئەو تەکنیک و شێوازانە بۆ مامۆستاکان دابین کراوە کە یارمەتیی فێرخوازان دەدەن بۆ گەشەسەندنی خودئاگایی و بەرزەفتەکردنی گفتوگۆ دولایەنەکان بە زمانی دووەم. خودئاگایی یارمەتی فێرخوازەکان دەدات، بە شێوەیەکی باشتر و چالاکتر، لە کاتی دروستکردنی دەربڕینەکان بە زمانی دووەم قسە بکەن.

ڕەهەندی دووەم: ڕامکردنی خودە، ئەویش بە هەمان شێوە لەناو بەرنامەی ئامکۆدا ڕێکخراوە و بۆ مامۆستایان خراونەتەڕوو. لەو وانانەی کە زمانی دووەمی تیادا دەگوترێتەوە، ڕەنگە کاردانەوەی وەک نیگەرانی و خەمۆکی و تورەبوون بێنە ئارا. کە دەبێتە هۆی دروستبوونی بارودۆخی نەشیاوەلە پۆلەکەدا.

لە بەرنامەی جوتزمانیی ئامکۆدا، مامۆستایان ڕاهێنانیان پێدەکرێت بۆ ناسینەوەی ئەو هەست و ڕەفتارانەی کە هانی فێرخوازەکان دەدات تا بتوانن هەستوسۆزەکانی خۆیان ڕامبکەن، پەیوەندییەکانیان بە شێوەیەکی زۆر باش بەرێوەببەن.

ڕەهەندی سێیەم: هاندانی خودە، وا لە فێرخوازان دەکات پێشبکەون، بەبێ ئەوەی بارە نەرێنییە دەروونییەکانی دەرەوە کاریان تێبکات، ڕێگەیان پێ دەدات، ئامانج و مەبەستەکانیان دیاربکەن و سەرکەوتنە بەرنامە بۆ داڕێژراوەکان لە فێربوونی زمانی دووەمدا بەدەستبهێنن(Masgoret & Gardner, 2003: 21-167). بە تێڕوانینی دۆرنی، هاندان و پاڵنەری سەرەتایی بۆ فێربوونی زمانێک، لە وێناکردنی لەخۆوەی ناوەکی و دەرەکییەوە نایەتەدی، بەڵکو زیاتر لە بەشداریکردنێکی سەرکەوتوانە لە کردەیەکی ڕاستەقینەی فێربوونی زماندا دێتەدی (Dörnyei, Z., 2009: 217).

دۆرنی (2005) لە پێشنیازەکەیدا، 'پەیڕەوی هاندانی خود لە زمانی دووەمدا'، گرنگیی پێکهێنەرە جیاوازەکانی پۆلی خوێندن دیاردەکات، کە ئەوانیش: مامۆستا، بەرنامەی خوێندن و کۆمەڵی فێرخوازەکانن(Cristina Morilla, 2017: 36).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هێراس و لاساگابستەر، ئاماژە بە چەندین توێژینەوە دەدەن کە ئەنجامدراون بۆ پشتگیریکردنی پەیرەوی هاندانی خود، لە ژینگە جیاوازەکانی خوێندنی زمانی دووەمدا (Heras, A., & Lasagabaster, D. 2015: 15)

ڕەهەندی چوارەم: بریتییە لە هاوسۆزی، کە بە تێڕوانینی براون (2000) هاوسۆزی توانای تێگەیشتن و هەستکردنە بەوەی ئەوانی تر هەستی پێدەکەن، ئەمەش لە بواری فێرکردنی زمانی دووەمدا، کارامەییەکی زۆر گرنگە. لە بەرنامەی ئامکۆدا، ئەم گریمانەیە بۆ نواندنی ئاخاوتن لە پۆلدا و باشترکردنی ڕەوانیی قسەکردن و بەدەستهێنانی سەرنجی گوێگر بە زمانی دووەمە.

لە ڕەهەندی پێنجەمدا: کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان. ئەوانەیش ئەو کارامەییانەن کە وامان لێدەکەن بە ئاسانی پەیوەندی ببەستین و بەشێوەیەکی دروست و ئەرێییانە ڕەفتار بکەین (Cristina Morilla, 2017: 37).

٣-٣. شێوازی فێربوونی یەکخراوی ناوەڕۆک و زمان (CLIL)

CLIL کورتکراوەی (Content and Language Integrated Learning) واتا فێربوونی یەکخراوی ناوەڕۆک و زمان CLIL، هەرچەندە زیرەکیی سۆزداری لێرەدا نەخراوەتە ناو پرۆگرامی فێربوون وەک ئەوەی لە شێوازناسی ئامکۆ(AMCO)دا هەیە. بەڵام (فێرخوازانی CLIL بە شێوەیەکی بەرچاو لە ڕوی سۆزدارییەوە لێهاتووترن لە چاو هاوتەمەنەکانیان. بۆیە دەتوانین بڵێین کە پەیوەندییەک لە نێوان CLIL و گەشەکردنی لێهاتویی سۆزداریدا هەیە (Esther Nieto Moreno De Diezmas, .2012, 66) ئەم بەرنامەیەکی جوتزمانییە، بۆ توێژینەوە لە فێربوونی یەکخراوی ناوەڕۆک و زمان دەستنیشانکراوە، لەم پەیرەوی خوێندنەدا کۆمەڵێک هۆکاری جۆراوجۆر و ئاڵۆز هەن کە هاندەری گۆڕانکارین. مارش لەسەر بنەمای موجیس و ئەوانیتر (2012) تاوتوێی ئەم گۆڕانکارییانە دەکات و پێیوایە کۆمەڵێک خاڵی گرنگ هەن پێویستە ڕەچاوبکرێن، وەک دانانی بە خواستی هەر گۆڕانکارییەک پێویستیی بە کاردانەوەی دەستوبرد هەیە. وەڵامی پەروەردە بۆ خوێندنی فرەزمانە لەلایەن لێژنەی ئەوروپاوە پرۆگرامی CLILـە (فێرکاریی ناوەڕۆک و زمانێکی تەواو و

یەکخراو). هۆشیارییەکی گشتی هەیە کە پێویستە ئێمە تیشک بخەینە سەر خوێندنێک کە لەسەر پێداویستیی فێرخواز بوونیاتنراوە (Marsh, 2013: 130-131) .

ئەم پرۆگرامە جوتزمانییە لەسەر ئەو گریمانەیە بوونیاتنراوە ، فێربوونی ناوەڕۆکی بابەتە جیاوازەکانی زمانەوانی و نازمانەوانی لە هەمان کاتدا برەویان پێدەدرێت. "پێکداچون و پێکەوەلکان" بوونی نییە، بەڵکو "یەکخستن" هەیە، کە بە هۆیەوە زانست و زانیاریی زانستییانە، بە زمانێکی دوەم دەگوازرێتەوە. فێرخوازان لە رێگەی "شێوازی خوێندنی تیشکۆخستنەسەری(تەرکیز)ی دوانەیی"یەوە، فێری ناوەڕۆکی بابەتە جیاوازەکان بە زمانی دوەم دەبن و لێهاتویی زمانەکەش پەرەدەسێنێت (Coyle Hood & Marsh, 2010: 1). ڕوانگەی یەکخستنی زمان و ناوەڕۆکەکەی لە پۆلی زمانی دوەمدا، کارکردن لەسەر بابەتەکانی کولتوری زمانی خوازراو دەگرێتەوە، وەکو ئامرازێک لە فێربوونی ئەرکە جیاوازەکاندا بەکاردێت، بە مەبەستی "هاوبەشی پێکردنی بەشداری و چالاکییەکانی فێرخوازان" (Dalton-Puffer, Nikula & Smith, 2010: 1)

ئەم گفتوگۆیانە ژینگەیەکی بەتوانا و لەبار دروستدەکات بۆ فێربوونی واتادار و بواری کۆمەڵایەتی، یارمەتی قوتابی دەدات بە زمانی دوەم بیربکاتەوە، ئەم ڕاستییە یارمەتیدەرە لە گەشەسەندنێکی باشتری توانای مێشک و کولتوریدا. بە پێی کۆڵەکەی یەکەم و دوەم کە بریتی بوون لە "بواری کەلتوری و کۆمەڵایەتی" ڕەنگدانەوەی بیردۆزی کۆمەڵایەتی و کەلتوریی ڤیگۆتسکی (1978) بوون. (Casal, 2011: 96)؛ دو کۆڵەکەی دواتر کە بریتین لە "زمان و ناوەڕۆک" دەبێتە هۆی پەرەسەندنی ژینگەیەکی سروشتی کە تێیدا ناوەڕۆک پەیوەستە بە ڕێکخستنە زانستییەکانەوە، ڕەگەزی ڕێکخستنی یەکەی فێرکردنە.

٣-٤. شێوازی فێرکردنی زمانیی پەیوەندیکردن (Communicative language teaching):

فێرکردنی زمانیی پەیوەندیکردن (CLT) لەوانەیە لە نێوان شێوازەکانی فێرکردنی زمانی ئینگلیزی لە ئەمڕۆدا بەناوبانگترینیان بێت. ئەم ڕێبازە جەختدەخاتە سەر توانای فێرخوازان بۆ پەیوەندیکردن لە چوارچێوەی ژیانی ڕاستەقینەدا دەکاتەوە. فێرخوازان فێردەکرێن چۆن داواکارییەکانیان بکەن و پێشنیاز پەسەندبکەن، ڕوونکردنەوە بدەن و هەستوسۆزو ئارەزووەکانیان دەرببڕن. واتە لە ڕێگەی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

چارەسەرکردنی کێشە کەتوارییە ڕاستەقینەکانی ژیانەوە سەرنج لەسەر فێرکردنی زمانەکەیە، لەبری وردەکارییەکانی ڕێزمان گرنگی بە ڕەوانبێژی زمانەکە دەدرێت.

ئەم شێوازە لە ساڵانی شەستەکاندا لەگەڵ گۆڕانکاری لە بیرۆکەکانی فێرکردنی زمانی بیانی لە ئەمریکا و بەریتانیا و ئەوروپادا دەرکەوت. پێش ئەم قۆناغە، فێرکردنی زمانیی بارودۆخی (SLT) بۆ چەندین ساڵ وەک ڕێبازێکی فێرکردنی زمان باڵی بە سەر پرۆسەی فێرکردنی زمانی بیانی لە بەریتانیادا کێشابوو. بەڵام لە ناوەڕاستی شەستەکاندا زمانەوانانی ئەمریکا بە پشتبەستن بە تێڕوانینەکانی زانا چۆمسکی بۆ فێربوونی زمان و لێهاتویی زمانەوانی، دەستیان کرد بە پێداچوونەوەی ڕەخنەگرانە بۆ فێرکردنی زمانی دوەم (SLT) و تەنانەت شێوازی زمانەوانی دەنگی(Audiolingualism) یان ڕەتکردەوە، کە ڕێبازێکە لەسەر بنەمای دەروونناسی ڕەفتارگەرایی و زمانەوانی پێکهاتەیی بەندە و سەرنج دەخاتە سەر "چوونە قوڵایی، دروستبوونی خوو و دوورکەوتنەوە لە هەڵە" ,Klapper) (2006, 107 . ئەم گۆڕانکارییە، زمانناسانی بەریتانی لە ناتەواوی فێرکردنی زمانی دوەم (SLT) ئاگادار کردەوە، ئینجا دەستیان بە گومانکردن لە گریمانەی بیردۆزەکە کرد. "ئەوان بە پێویستییان زانی، کە لە فێرکردنی زماندا سەرنجیان لەسەر توانای پەیوەندیکردن بێت نەک تەنیا خودی زمان (Richards and Rodgers, 2001, 153) . پێویستی پەیوەندییەکانی بازاڕی هاوبەشی ئەوروپا بۆ ئەو زمانە سەرەکییانەی کە زۆرترین قسەپێکەرییان هەیە، زیاتر داوای ڕێبازێکی کاریگەرتری فێرکردنی زمانی بیانی دەکرد. بۆیە ڕوانگەی چۆمسکی بۆ لێهاتویی زمانی، نووسینەکانی زمانەوانی بەریتانی و کارەکانی ئەنجومەنی ئەوروپا و فێرکردنی زمانی پەیوەندیداریان هێنایە ئاراوە و فراوانتریان کرد بۆ ئاستێکی گەورەتر .(Richards and Rodgers, 2001, 154 155) . بیردۆزی ڕێبازی پەیوەندیکردن لە ژێر کاریگەری زۆرێک لە ڕژێمەکانی وەک زمانەوانی کۆمەڵایەتی، زمانەوانی دەروونی، فەلسەفەی زمان و زانستی مرۆڤناسی بوە، کە کاریگەرترین هۆکار لە نێوانیاند بریتییە لە زمانەوانی کۆمەڵایەتی. وەک فیشمان دەڵێت، ئەرکی زمانەوانی کۆمەڵایەتی بریتییە لە لێکۆڵینەوە لەوەی کە "کێ لەگەڵ کێ و لە کوێ بە چ زمانێک قسە دەکات" (cited in Hu, 1982, 15). جگە لەوەش، هایمس زاراوەی "لێهاتویی پەیوەندیکردن"ی داهێناوە بۆ ئەوەی جیاوازی بکات لە نێوان ڕوانگەیەکی پەیوەندیکردنی زمان و بیردۆزی لێهاتویی چۆمسکی (Richards and Rodgers,

2001, 159). بە بۆچوونی چۆمسکی، توێژینەوەکانی بیردۆزی زمانەوانی تەنیا بایەخ بە زمانی واتایی لە بۆشایی (vacuum) دەدەن، واتە زمانێکی تەواو کە لە بەکارهێنانیدا کاری تێناکرێت. بەڵام بە بڕوای هایمس "پێویستە فێرخواز سەرنج بخاتە سەر بەکارهێنانی گونجاو، کە بریتییە لە بەکارهێنانی زمان بۆ مەبەستی تایبەت و لە دۆخ و شوێنی تایبەتدا" ئەم تێڕوانینە بە ڕەهەندە "چوار لێهاتوییەکەی پەیوەندیکردن"ی کەناڵ و شوێن دیارکراو، بەپێی ئەم بیردۆزە ئامانجی فێربوونی زمان بەدەستهێنانی لێهاتویی پەیوەندیکردنە. هەروەها هەندێک بنەما لەلایەن ڕیچاردز و ڕۆجێز سەبارەت بە فێربوونی زمان پێشنیازکراون(Richards and Rodgers, 2001, 160 -161):

١. **بنەمای پەیوەندیکردن:** ئەو چالاکییانەی کە پەیوەندیکردنی ڕاستەقینە لەخۆدەگرن و پرۆسەی فێربوون بەرەوپێشەوە دەبەن.

٢. **بنەمای ئەرک:** ئەو چالاکییانەی کە تیایدا زمان بەکاردەهێنرێت بۆ ئەنجامدانی ئەرکە واتادارەکان، کە پرۆسەی فێربوون بەرەوپێشەوە دەبەن.

٣. **بنەمای واتاداربوون:** ئەو زمانەی کە بۆ فێرخواز واتادارە پشتگیری لە پرۆسەی فێربوون دەکات. لە ئەنجامدا، چالاکییەکانی فێربوونی زمان گریمانە کراوە کە لە نێوان ئەم بنەمایانە پەرەیان پێبدرێت و جێبەجێ بکرێن. هەرچی "دەرئەنجامی خوازراو"یشە، وەک نایت دەڵێت: "ئەوەیە کە فێرخواز دەتوانێت لە دۆخە ڕاستەقینەکاندا بە زمانی ئامانج بە سەرکەوتوانە و بێ گرفت گفتوگۆ بکات، لەبری ئەوەی تێگەیشتنێکی هۆشیارانەی دەربارەی یاساکانی ڕێزمانی ئەو زمانە هەبێت " (Knight, 2001, 155). ئامانج و بنەماکانی فێربوونی زمانیی پەیوەندی، ناوەڕۆک و ستراتیژی و شێوازەکانی فێرکردن و فێربوونی زمان بە یەکەوە دەگۆڕێن و هەروەها ڕۆڵی مامۆستایانی زمان و فێرخوازانیش دەگۆڕێن. بە بەراورد بە ڕێبازەکانی پێشوی، فێربوونی زمانیی پەیوەندی چاکسازییەکی زۆری لە فێرکردنی زماندا کردوە و سوودێکی زۆری بە فێرخوازانی زمان گەیاندوە.

٣-٥. شێوازی فێربوون لەسەر بنەمای ئەرک/پرۆژە/لێپرسینەوە:

ئەم ستراتیژەی وانەوتنەوە بۆ فێرخوازانی زمانی ئینگلیزی وەک زمانی دوەم (ESL) هەندێک جار بە بەشێک لە فێرکردنی زمانیی پەیوەندی (CLT) هەژمار بکرێت، بەڵام زۆر جەخت لەسەر سەربەخۆیی

و پشتبەخۆبەستنی فێرخوازان دەکاتەوە. فێربوون لەسەر بنەمای لێکۆڵینەوە ڕێبازێکی نوێیە، خەریکە لە سەرتاسەری قوتابخانەکانی جیهاندا بە شێوازێکی بەرفراوان بەناوبانگ دەبێت. لە ڕێگای پرسیارکردن و چارەسەرکردنی کێشەکان لەگەڵ مامۆستادا سەرەنجام پاڵنەر و بەشداریکردنی فێرخواز لە ئەرک و پرۆژەکاندا زیادتر دەکات.

لە پێکهێنانی دوو شیکاری مێتا لە "فێرکردن لەسەر بنەمای توێژینەوە" هاتی بۆی دەرکەوت کە ئەم ڕێبازە جێبەجێکردنی فێرخوازانی لە ژمارەیەک بواردا باشتر کردوە. بە ئاماژەدان بەوەی کە زۆربەی توێژینەوەکان لەسەر وانەوتنەوە لەسەر بنەمای توێژینەوە لە زانستدا ڕویداوە، ئەم ڕێبازە بەم شێوەیە پێناسە دەکات: وانەوتنەوە لەسەر بنەمای توێژینەوە بریتییە هونەری پەرەپێدانی دۆخە چالاکەکان کە تێیدا داوا لە فێرخوازان دەکرێت چاودێری دیاردەکان بکەن و پرسیار بکەن دەربارەیان؛ ڕوونکردنەوە لەسەر ئەو شتانەی کە چاودێری دەکەن بخەنە ڕوو؛ دارشتن و ئەنجامدانی تاقیکردنەوە جێبەجێ بکەن، کە تێیدا داتاکان کۆدەکرێنەوە بۆ پشتگیریکردن یان دژایەتیکردنی بیردۆزەکانیان؛ شیکردنەوە بۆ داتاکان بکەن ؛ دەرەنجامەکان لە زانیارییە ئەزموونییەکانەوە دەربکەن؛ هەڵبستن بە دیزاینکردن و دروستکردنی نموونە(Hattie, 2009, 208). سەرەڕای ئەوەش دەتوانرێت ئەم فۆرمەی پرسیارکردنە لە هەر بوارێکی تری زانست و زانستە مرۆییەکان یان فێربوون و فێرکردنی زماندا بەکاربهێنرێت. ئەو مامۆستایانەی کە دەیانەوێت ئەو جۆرە ڕێنماییانە دابنێن و جۆرە چالاکییەک پێشکەش بە فێرخوازان بکەن کە بەشداری چالاکیان زیاد بکات، پێویستە دەربارەی ئەمە ئامادەبن و خاوەنی زانیاری بن. ئەرک و پرۆژەکان کاتیان پێویستە و پێویستە پلانی باشیان بۆ دابنرێت بۆ ئەوەی سەرکەوتوو بن. جگە لەمەش، پێویستە ئامانج و ڕێنمایی و وادەیەکی ڕوون بۆ بەدیهێنانی دابنێن. پێویستە فێرخوازان بەهای کاری بەکۆمەڵ و پرسی بەرپرسیارێتی فێربن، لەسەر ئاستی دیدگای تاکەکەسی و وەک دیدگای بەکۆمەڵ. لە بواری فێرکردنی زمانی ئینگلیزی ELT ، وەک مامۆستا تووشی جۆرەها پرسی جیاوازە دەبین و بەو پێیەش، پێویستمان بە شارەزایی جیاوازە. پێویستە مامۆستایان ئامادەییان تیادابێت بۆ هاوبەشیپێکردن و بەدەستهێنانی شارەزایی و هەروەها جێبەجێکردنی هەمان ئەوەی کە دەیڵێینەوە، بەبێ ئەوەی لەکۆتاییدا لە دەرئەنجامەکانی ئەرکەکە بترسن.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئەم ڕێبازە لە سروشتدا بوونیادگەرایە چونکە ڕێگە بە فێرخواز دەدات خاوەندارێتی زیاتری فێربوونی خودی خۆی بکات بەوەی ڕێگایان پێدەدات ببنە ئامرازێک کە بەهۆیەوە زانست و زانیاری خۆیان بوونیاتبنێن نەک تەنها ئەو زانیارییە تەنها بە کەوچکێک لەلایەن کەسانی دیکەوە بکرێت بەدەمیانەوە. بەم شێوەیە ئامانجێکی سەرەکی فێربوون لەسەر بنەمای پرسیار IBL بریتییە لە بەهێزکردنی هەردوو مامۆستایان و فێرخوازان. پرسەکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و چاودێریکردن و خەریکبوون ناوەندی پرۆسەی فێربوونن. بەپێی بارۆ "کاتێک فێرخوازان مەشقی پرسیارکردن دەکەن، ئەوە یارمەتیان دەدات تواناکانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و هۆکارهێنانەوەی زانستی خۆیان پەرەپێبدەن، لە هەمان کاتدا تێگەیشتنێکی قووڵتر بۆ زانست پەرەپێدەدەن" (Barrow, 2000, 269). ئەنجومەنی نیشتمانی توێژینەوە پشتگیری لە دۆزینەوەکانی بارۆ دەکات. فێرخوازان ئاسۆیەکی فراوانتری بیرۆکەکان و توانای زمانی زیاتر بەدەست دەهێنن لە ڕوانگەی تاکەکەسی و چ لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتیشەوە. چونکە فێربوون لەسەر بنەمای پرسیار ئەرک/پڕۆژە/لێپرسینەوە بەشداری چالاکانە فێرخوازان سەربەخۆ دەکات لە ڕوی هاوبەشپێکردنی بیرۆکەکان و لە دروستکردنی متمانە بەخۆبوونیان. هەروەها دەرفەتی گوزارشت لە خود و دەربڕینی واتا لە دۆخی تایبەت و لە دۆخی گشتیدا، لە کارلێکی نێوان دوو کەس و گروپی بچووک دەبێتە هۆی پاڵنەر بۆ بەشداریکردن و هەوڵدان بۆ تێگەیشتن لە بەرکەوتن، و بەکارهێنانی ئەوەی دەزانن لە گەیاندنی مەبەستەکانی ڕۆژانەیاندا.

٣-٦. شێوازی کۆی گشتی وەڵامدانەوەی جەستەیی (TPR):

لەوانەیە پێشتر گوێت لەم ستراتیژەی فێرکردنە بۆ زمانی ئینگلیزی وەک زمانی دووەم (ESL) بوو‌بێت، بەڵام کۆی گشتی وەڵامدانەوەی جەستەیی بووەتە ڕێگەیەکی زۆر بەناوبانگ کە تێیدا فێرخوازان کاردانەوەیان بۆ مامۆستا بە جووڵە دەبێت ، وەک لاساییکردنەوە، ئاماژەکردن، یان نواندنی زمانەکە. بۆ نموونە، مامۆستا و قوتابیەکان دەتوانن لە کاتی فێربوونی وشەی "خەمبار"دا، کاردانەوەیەکی زیادەڕەوییان هەبێت و وا خۆیان نیشان بدەن کە دەگرین. کۆی گشتی وەڵامدانەوەی جەستەیی TPR پێشنیاری ئەوە دەکات کە فێرخوازان بە باشترین شێوە زمانی ئامانج لە ڕێگەی وەڵامدانەوەی جەستەییەوە فێربن نەک لە ڕێگەی شیکارییەوە.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

زۆرجار کۆی گشتی وەڵامدانەوەی جەستەیی لە کاتی فێرکردنی زمانی ئینگلیزی بە شێوەی ئۆنلاین و لە کاتی فێرکردنی فێرخوازانی گەنجدا بەکاردەهێندرێت، چونکە ئەمە نەک تەنها یارمەتی فێرخوازان دەدات وشەیان لەبیربمێنێتەوە بەڵکو سەرچاوەی وزەیان بۆ دابین دەکات و یارمەتیان دەدات لەکاتی دانیشتن بۆ ماوەیەکی زۆر سەرنجدراو بمێننەوە.

جەیمس و ئاشێر کە ناوبانگێکی زۆر و کاریگەر و گرنگیان لەسەر پرۆسەی فێرکردنی زمانی بیانی هەیە. ئەم شێوازە هاندەرە بۆ فێرکردنی زمان لە ڕێگەی کرداری جەستەیی و ئاماژە و فەرمانەوە. بەڵام ئەم ڕێبازە زیاتر لە پۆلەکانی خوێندنگای سەرەتایی بەرپا دەکرێت. لە هەموی گرنگتر ئەوەیە کە هێشتا بە شێوەیەکی بەرفراوان بڵاونەبوەتەوە. بەپێی ڕاپرسییەک و بەشێک لە مامۆستایانی زمانی ئینگلیزی خوێندنگای سەرەتایی و ڕەنگدانەوەی فێرخوازەکان، هەندێک لە پۆلەکانی زمانی ئینگلیزی لە ناوچە گوندنشینەکان هێشتا شێوازی فێرکردنی کۆن بەکاردەهێنن، کە مامۆستا چەقی وانەوتنەوەیە، فێرخوازانی شوێنە گوندنشینەکان لە ڕێگەی یادەوەری میکانیکییەوە فێری زمانی ئینگلیزی دەبن. بەمەش لەوانەیە ئارەزوی فێربوون لەدەست بدەن. (Tingting Shi, 2018, 1087). هەر لە سەدەی ڕابردوودا، ئەم شێوازە لەدوای چاودێریکردنی چەندین پرۆژەی فێرکردنی زمانی بیانی لەلایەن ئاشێرەوە خرایە ڕوو، بەمەش بۆی دەرکەوت کە تێگەیشتن بنچینەییترین کارامەییە و پێش کارامەیی قسەکردنە (Asher, 1993, 98) . لێرەوە ئەم شێوازە لەگەڵ بنەماکانی زیرەکیی سۆزداری هاوتەریب دەبێت، هەر لە ساڵی ١٩٤٠دا، ئارنۆڵد و تۆمپسۆن، کە دوو پسپۆڕبوون لە دەروونزانی منداڵان، بۆیان دەرکەوت کە پێش ئەوەی منداڵان دەست بە قسەکردن بکەن توانیویانە کە لە بەشێک لە قسە ئاڵۆزەکانی گەورەکان تێبگەن. ئاماژەی بەوەشکردوە کە "کاتێک لە ئاڵۆزییەکانی زمانەکە تێگەشتن، زمانێکی باش فێربوون بۆ قسەکردن و میکانیزمە "فیزیۆلۆژی"ی ئەم فێربوونە ون نابێت و بەمەش دەستپێشخەر دەبێت بۆ ئەوەی ژمارەیەکی زۆری زمان قسە بکەن". (Yu Zhenyou, 1992, 25). هەر لە ١٩٨٠ دا چۆمسکی و هەندێک لە زمانزانەکان بیردۆزی ڕێزمانی گشتگیریان خستتە ڕوو. ئەم بیردۆزە پێی وایە کاتێک کە مادەکانی زمانی دوەم سنووردار بن و تەنانەت کاتێک مادەکان بە تەواوی لەگەڵ ڕێزمانەکەدا نەگونجێت، هێشتا فێرخوازان دەتوانن لەوەی کە دەیبیستن تێبگەن. کەواتە لە پۆلی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەییدا مامۆستا داوا لە فێرخوازەکانی

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ناکات ئەوەی وتویەتی دووبارەی بکەنەوە بە جارێک و چاوەڕێی ئەوە ناکەن فێرخوازەکان بەم خێرایی فێری قسەکردن ببن. تەنانەت ئەگەر فێرخوازەکە هەوڵ بدات قسە بکات، مامۆستا هەوڵدەدات کاتی دەستکردن بە قسەکردن دوابخات (Wang Li, 2008, 33). هۆکاری ئەمەش ئەوەیە کە شێوازی فێرکردنی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی (TPR) پێی وایە کە گوێگرتن و تێگەیشتن دەبێت پێش قسەکردن بێت. ئەگەر فێرخوازەکان تێگەیشتنێکی تەواویان سەبارەت بەو شتانەی کە بیستویانە نەبێت ، ناتوانرێت بەرهەمی زمان بوونی هەبێت کە قسەکردنە.

شێوازی فێرکردنی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی دیدگای دەرونزانی بەکاردەهێنێت، ئەویش "جێپێی یادگە" یە. بەپێی بیردۆزی "جێپێی یادگە" تا ژمارەی ڕێڕەوەکە و چڕی بەرکەوتن زیاتر بێت، پەیوەندی بیرگە بەهێزتر بێت و ئاسانتر دێتەوە بییر(DeCecco, J. D, 1968, 66).

بۆچوونی جیاواز هەیە سەبارەت بە توێژینەوە لە شێوازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی لە ناوخۆ و دەرەوە. لە ساڵی ١٩٦٩ ئاشێر ٣٠ بۆ ٤٠ تاقیکردنەوەی ئەنجامداوە. لە ڕێگەی چاودێری و شیکردنەوەی شێوازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی لە فێرکردنی زمانەکانی ژاپۆنی و ڕووسی و زمانەکانی دیکەدا، ئاماژەی بەوەدا کە "گرنگ نییە کە زمانەکە تا چەندێک ئاڵۆز بێت یان ماوەی کاتەکەی تا چەندێک درێژبێت، شێوازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی دەتوانێت وا لە فێرخوازان بکات بە خێرایی " لە ڕێبازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی بۆ فێربوونی زمانی دوەم تێبگەن. (Asher, 1993, 126).

جگە لەوەش لە هەندێک ڕاهێناندا، گرنگ نییە فێرخوازەکان چی دەکەن یاخود تەنیا سەیری هاورێکانیان دەکەن. گرنگە فێرخواز دەرفەتی دەربڕینی بییر و ڕای خۆی هەبێت لە ڕێگەی کرداری جەستەییەوە. ئاشێر هەوڵدەدات ئەو هۆکارانەی کە بۆچی شێوازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی دەتوانێت تێگەیشتن بەرەوپێش بات و بیرەوەری باشتر بکات بزانێت. ئەو کۆمەڵێک هۆکاری ڕەچاوکرد کە لەوانەیە کاریگەری لەسەر ڕێژەی کاریگەری کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی هەبێت، وەک شوێن و ڕێزبەندی. لە کۆتاییدا ئاشێر دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە گرنگترین هۆکار بریتییە لە کرداری جەستەیی فێرخواز. کراشن شێوازی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی وەک ڕێگەیەک بۆ بەدەستهێنانی زانیاری زمانەوانی لە چالاکییە ڕاستەقینە و ئاناداراەکانی زمان پەسندەکات. (Krashen, 2009, 59).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

لە وڵاتی ئێمەدا توێژینەوە لەسەر فێرکردنی زمانی ئینگلیزی درەنگتر لە وڵاتانی بیانی ئەنجام درا. پەروەردەکاری بەناوبانگی بەریتانی گۆنگ یافو ماددەیەکی فێرکاری زمانی ئینگلیزی بۆ منداڵان کۆدەکاتەوە، بۆ پێشخستنی بەکارهێنانی شێوازی فێرکردنی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی لە فێرکردنی کرداریدا کە پێی دەوترێت کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی زمانی ئینگلیزی (Gong Yafu, 2002, 52). ئەمە بۆ وڵاتی ئێمەش ڕاستە، هەروەها یوجانیو ١٩٩٢ بۆچوونەکانی خۆی لەسەر فێربوونی زمانی دوەم و تایبەتمەندی و سوودەکانی شێوازی فێرکردنی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی دەخاتە ڕوو. پێیوایە لە ڕوانگەی چاندنی ئارەزوی فێربوونی زمانی ئینگلیزی لە فێرخوازاندا، دەتوانێت وا فێرخواز بە چێژبینینەوە بۆ فێربوونی زمانی ئینگلیزی بەپەرۆش بێت. (Zhong Jing, 2002, 36). شێوازی فێرکردنی کۆی وەڵامدانەوەی جەستەیی بەراورد بە شێوازی کۆن، دەتوانێت کاریگەری باشتر فێرخوازەکان بۆ فێربوونی زمانی ئینگلیزی ئارەزوومەندبکات.

لەم میتۆدا بۆ ئەوەی فیدباک کاریگەری ئەرینی لەسەر پرۆسەی فێربوون دابنێت، ئاشنەر پێی وایە؛ کاتێک کە فێرخواز لە پۆلدا دەست بە ئاخاوتن دەکات، پێویست ناکات مامۆستا ڕاستەوخۆ هەڵەکانی بۆ ڕاستبکاتەوە، چونکە لەو کاتەدا بیروهۆشی فێرخواز بە تەواوی لای ئەوشتانەیە کە دەیڵێت و فیدباکی مامۆستا گرنگییەکی نابێت و جێی خۆی ناگرێت. فیدباک دەبێت بە نەرمونیانی بێت نەک بە ڕەقی و قسەپێبڕن بێت. گرنگ ئەوەیە فێرخواز قسەبکات، لە کۆتاییدا ئەویش شێوازی قسەکانی خۆی بە گوێرەی دەستووری زمانەکە دەگونجێنێت (هیوا سەلام، ٢٠٢٠، ٢٧)، چونکە فیدباکی ڕاستەوخۆی مامۆستا و خودی ئاخێوەری زمانی دوەم بۆ خۆی لە ڕێگەی بیرکردنەوە لە یاسا ڕێزمانییەکان و وەرگێرانی ڕستەکە لە مێشکدا دەبێتە بەربەست لە بەردەم قسەکردن بە ڕەوانی. ئەمەش کردەی فێربوونی زمانی دوەم بە تایبەتی لێهاتوویی ئاخاوتن لای فێرخوازان گران و هێواشتر دەکات.

ئەنجامەکان:

١. لە ئەنجامدا دەرکەوت، هەموو ئەو شێوازانەی باسکران بەشێوەی ناڕاستەوخۆ پەیوەندیدارن بە زیرەکیی سۆزدارییەوە بەڵام کۆمپانیای شێوازە پێشکەوتوەکان ئامکۆ (AMCO) لەسەر بنەمای تیۆری

فرە زیرەکی دامەزراوە، تێیدا ڕەچاوی ئەندازەی دەروونیی هەر فێرخوازێک بە پێی لێهاتوییەکی کراوە.

٢. توێژینەوەکە کلیلێک بۆ مامۆستایان و دانەرانی پرۆگرامەکانی خوێندن دابیندەکات، تاکو لە دانانی پرۆگرامەکانی خوێندندا ئەو پرسە سۆزدارییانەی فێرخوازان بەهەند وەربگرن کە لە فێرکردنی زمانی دووەمدا گرنگ و کاریگەرن.

٣. لە ڕوانگەی میتۆدی وەڵامدانەوەی جەستەیی بە تێکەڵکردنی شێوازی کرداری وانەوتنەوە، چیژبینین هۆی زیادبوونی ئارەزوی فێربوونی زمانی ئینگلیزی لەلای فێرخوازان.

٤. کاریگەری فێرکردن و فێربوون لەسەر بنەمای میتۆدی توێژینەوە/ ئەرک/ لێپرسینەوە کاتێک بەدەست دێت کە فێرخوازان چالاکانە سەرقاڵی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بن سەبارەت بە شیکردنەوە و خەریکبوون و دابینکردنی بەرهەمی پێویست.

٥. ڕەهەندی سۆزداری بە شێوەیەکی ئەرێنی بەشداری لە پرۆسەی فێربوونی زمانی دووەمدا دەکات، کاریگەرییەکی زۆری لە بەدەستهێنانی زانیندا هەیە.

پێشنیاز:

١. لەکۆتاییدا پێشنیاز کراوە؛ مامۆستایان لەپاڵ شارەزابوونیان لە میتۆدە نوێیەکانی فێرکردن، پێویستە گرنگی بە لایەنی زیرەکیی سۆزدارییان بدەن، چونکە وانەوتنەوە بە یەکێک لە پیشە پڕ لە گوشارەکان هەژماردەکرێت.

٢. بۆ ئەوەی فێرخوازانی زمانی دووەم بە ئاسانی و بە ڕەوانی فێری لێهاتوویی ئاخاوتن بن، نابێت ڕاستەوخۆ لە کاتی قسەکردن لەلایان مامۆستایانەوە فیدباکیان پیبدریت.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

لیستی سەرچاوەکان:

بە زمانی کوردی:

1. ئاسۆ عبدالرحمن کریم(٢٠١٩)، ستراتیژە کۆزمانەوانییەکان لە فێرکردنی زمانی دووەمدا، دکتۆرا، بەشی زمانی کوردی، کۆلیژی زمانی زانکۆی سلێمانی.
2. ئاڤیستا کەمال محمود(٢٠١٢)، پرۆسە سایکۆلۆژییەکان لە زمانی کوردییدا، چاپخانەی لەریا، سلیمانی.
3. دڵنیا نوری عبدالله، (2015)، ستراتیژیەتی فێربوونی زمانی دوەم ، خوێندنی بنەرەتی بە نموونە، نامەی ماستەر ، زانکۆی سەلاحەددین.

بەزمانی ئینگلیزی:

1. Bar-On, R. (2006). *The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI)*. Psicothema, 18, supl.
2. Barrow, L. (2006). A brief history of inquiry-From Dewey to Standards. Journal of Science Teacher Education.
3. Brown D. (1994), Teaching by Principles: An interactive Approach to Language Pedagogy . NJ: Prentice Hall, Regends . 2- Crystal D.(1985), A Dictionary of linguistics and phonetics , Basil Buckwell Hd.Newyork
4. Brown, H Douglas (1994). Principles of Language Learning and Teaching. Prentice Hall: Englewood Cliffs, NJ, USA.
5. Fernández, S.(coord.) (2001). Tareas y proyectos en clase. Madrid: Edinumen.
6. Gardner, Kathryn Jane, and Pamela Qualter. "Concurrent and incremental validity of three trait emotional intelligence measures." *Australian Journal of Psychology* 62, no. 1 (2010): 5-13.
7. Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2002). Primal leadership: Realizing the power of emotional intelligence. Boston: Harvard Business School.
8. Goleman, Daniel. *Working with emotional intelligence*. Bantam, 1998.
9. GOVAR
10. Hattie, J. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analysis relating to achievement. New York, NY: Routledge.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

11. https://bridge.edu/tefl/blog/esl-teaching-methods/
12. Horwitz, E. K., M. B. Horwitz, & J. A. Cope. (1986). Foreign language classroom anxiety. Modern Language Journal, 70, 125-132. http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4781.1986.tb05256.x
13. Hu, W.Z. (1982). A Tentative Study on CLT. Journal of Foreign Languages (5), 15-22. http://dlib.cnki.net/kns50/detial.aspx?QueryID=3&CurRec=71 (accessed 25/10/2011).
14. Khattak, Z. I., Usman, M., Khan, R. Abassi, G. and Ahmad, A. (2011). Evaluation of the effectiveness of English language teaching in English language institutes in Mardan. Procedia Social and Behavioral Sciences.,
15. Klapper, J. (2006). Understanding and developing good practice language teaching in higher education. London: CILT.
16. Knight, P. (2001). English language teaching in its social context. Abingdon: Routledge.
17. Kraus, J, Boss, S. (2013) Thinking Through Project-Based Learning: Guiding Deeper Inquiry. Corwin Press.
18. Kumar, C.P. (2013). The Eclectic Method: Theory and Its Application to the Learning of English. International Journal of Scientific and Research Publications, 3(6).ISSN 2250-3553.
19. Larsen, Cullan. 2000. Techniques and principles in Language Teaching. London: Oxford University Press.
20. Larsen-freeman, Diane. 1986. Technique and Principle in Language Teaching. England: Oxford University Press Inc.
21. Mayer, John D., Peter Salovey, and David R. Caruso. "TARGET ARTICLES:" emotional intelligence: Theory, findings, and Implications"." *Psychological inquiry* 15, no. 3 (2004): 197-215.
22. Petrides, Kostantinos V., Ria Pita, and Flora Kokkinaki. "The location of trait emotional intelligence in personality factor space." *British journal of psychology* 98, no. 2 (2007): 273-289.
23. Renau, M.L. (2016). A Review of the Traditional and Current Language Teaching Methods. International Journal of Innovation and Research in Educational Sciences, 3(2)

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

24. Richards, J. & Rodgers T. (1986). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press
25. Richards, J. & Rodgers T. (2007). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press
26. Richards, J.C. (2006). Communicative Language Teaching Today. New York: Cambridge University Press.
27. Richards, J.C. and Rogers T.S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching. New York: Cambridge University Press
28. Rivers, W.M. (1968). Teaching Foreign Language Skills. University of Chicago Press
29. Thorndike, Edward L. "Intelligence and its uses." *Harper's magazine* 140 (1920): 227-235.
30. Togatorop, F. (2016). The Use of Direct Method in Teaching Speaking Descriptive at the Second Year of SMA Negeri 2 Pematangsiantar. JETAFL Publishing, 78. https://tinyurl.com/2p8my683
31. Wali, N.H. (2009). Eclecticism and Language Learning. Al- Fatih Journal. No .39. Diyala University College of Basic Education
32. Watson, D. J. (1989). Defining and describing whole language. The Elementary School Journal, 90,
33. Wechsler, D. "The Measurement and Appraisal of Adult Intelligence. 4 [sup] th ed." *Baltimore, MD, US: Williams & Wilkins Co* (1958): 3-23.
34. Williams, L. R. & De Gaetano, Y. (1985). ALERTA. A multicultural, bilingual approach to teaching Young children. United States of America: AddisonWesley.
35. Willis, J. (1998) Task-based learning. English teaching professional, 3 – 6.
36. Esther Nieto Moreno De Diezmas, 2012, 66).University of Castilla-La Mancha
37. https://www.researchgate.net/publication/304136711_CLIL_AND_THE_DEVELOPMENT_OF_EMOTIONAL_COMPETENCE

گۆڤاری قەڵای زانست

گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق

بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

The Relationship Between Emotional Intelligence and the Modern Methods of Second Language Teaching

Mariwan Asaad Bahaaldin
Department of Kurdish, College of language, Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
Email: mariwanasaad20@gmail.com

Prof. Dr. Abdullah Hussein Rasool
Department of Kurdish, College of language, Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.
Email: abdulla.raswl@su.edu.krd

Keywords: *Emotional Intelligence, Teaching methods, Second Language, Language learning, Teacher.*

Abstract

Current researches point to the importance of emotional intelligence and the impact of its consequences on teachers' performance and students' success in second language learning. This study aims to understand the importance of the role of emotional intelligence (EI) and its relation to the most effective teaching method in second language teaching by using the domains of emotional intelligence, which help one's ability to recognize and understand his/her emotions ،as well as understanding the emotions of others around them and empathize with them. Negative emotions such as stress, anxiety ،and fear of doing mistakes, in which they are the main obstacles in learning a second language

Controlling and converting these emotions into positive motivations for achieving the goal is due to high-level emotional intelligence. This is achieved through creating a peaceful and appropriate environment of personal and social relationships in the classroom ،which enhances the student's verbal competence and ultimately gives him the strength of self-confidence and continuity.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١٠) – ژمارە(١) بەهار ٢٠٢٥
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

The research focuses on two areas:
First, the introduction of the concept of emotional intelligence and models of emotional intelligence such as Goelman ،BarOn ،and Mayer and Salovey mentioned. The second area is the new methods of teaching English ،which are produced under the influence of positive psychology. The most important of these are Advanced Methods Company (AMCO) ،Content and Language Integrated Learning (CLIL), Direct method, Communicative Language teaching (CLT) and Task-Based Learning.
As a result ،it turned out that all of the methods described were indirectly related to emotional intelligence ،but the Advanced Methods Company (AMCO) was based on the theory of multi-intelligence ،which considers each student's psychological amount based on competence .

علاقة الذكاء العاطفي بالنظريات الحديثة لتعليم اللغة الثانية

ملخص
توجّهُ الدراســـاتُ الحديثة اهتمامها نحو الذكاء العاطفي، وتأثير نتائجه في أداء المعلم، ومدى تفوق الطلاب في تعلم اللغة الثانية. والهدف من هذه الدراســة هو الفهم الصــحيح لأهمية دور الذكاء العاطفي (EI) وعلاقته بأكثر طرائق التدريس فاعلية في تعلم اللغة الثانية. وذلك بالاســـتفادة من أركان الذكاء العاطفي، التي تســـاعد قدرات الفرد على التعرف على عواطفه وفهمها، وكذلك فهم عواطف الآخرين والتعاطف معهم. العواطف السلبية مثل: الضــغط والقلق والخوف من الخطأ، تعدُّ من العراقيل الرئيســة التي تقف عائقاً أمام الطلاب الذين يتعلمون اللغة الثانية. وبالســـيطر على هذه العواطف وتحويلها إلى دوافع إيجابية بهدف الوصـــول إلى الغايات المرجوة من خلال الذكاء العاطفي، ترتفع مستويات التعلم. وذلك عن طريق توفير بيئة آمنة ومناسبة من العلاقات الشخصية والاجتماعية داخل الصـف. والذي ترفع من قدرات الكفاءة الشفوية للطالب، وبالنتيجة ترفع من قوة الثقة بالذات وتمنحه الاستمرارية.
يتألف هذا البحث من محورين، يســـلط المحور الأول الضـــوء على: تعريف مفهوم الذكاء العاطفي و نماذجه النظرية مثل: جولمان وبارون ماير وســـالوفي. وفي المحور الثاني تم تســـليط الضـــوء على النظريات الحديثة لتعليم اللغة الإنجليزية، التي هي من نتاج فاعلية علم النفس الإيجابي. ومن أهمها: شـــركة الصـــيغ المتقدمة (AMCO)، تعلم المضـمون الموحد واللغة (CLIL)، الصـيغ المباشـرة، وصـيغة تعلم لغة التواصـل (CLT)، وصيغة التعلم على أساس الواجب.

وتظهر النتائج أن جميع الصـيغ المذكورة آنفاً لها علاقات غير مباشـرة بالذكاء العاطفي، إلا أن شـركة الصـيغ المتقدمة (AMCO) تتبني على أســس نظرية الذكاء المتعدد، مع مراعاة الهَندســة النفسـية لكل طالب حسـب كفاءته.